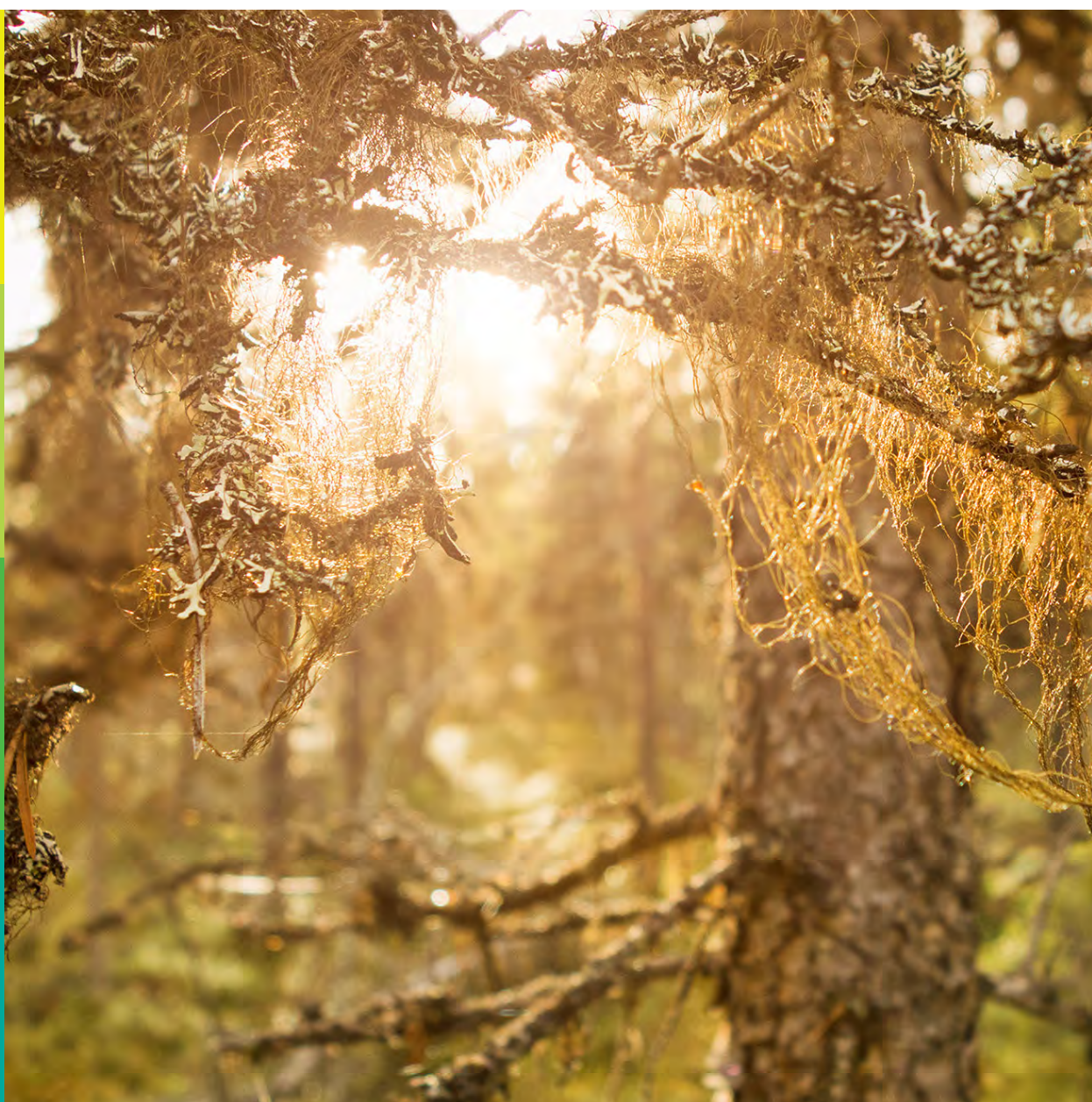

Naturskyddsföreningens förslag för biologisk mångfald i skogen

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft att förändra
PG 90 1909-2

Författare: Brita Asplund, Jörgen Sundin och Marit Widman
Bilder: Gettyimages
Layout: Sofia Liljander

Naturskyddsföreningen, juni 2025
Box 4625
116 91 Stockholm
Tel: 08-702 65 00
www.naturskyddsforeningen.se

ISBN: 978-91-558-0294-3

Det behövs stärkta incitament att bevara biologisk mångfald i skogen

Biologisk mångfald är all den variation som finns i naturen. Det handlar inte bara om hur många arter det finns, utan också om hur varierade miljöerna är och hur gener skiljer sig inom arter. Den mångfald som finns i naturen idag är resultatet av utveckling som pågått under miljontals år. Tack vare den kan naturen fylla alla de funktioner som gör livet på jorden möjligt.

Sverige har åtagit sig att bevara den biologiska mångfalden och är även bundet av EU-lagstiftning på området. Eftersom den svenska naturen till stor del består av skog och mer än hälften av våra arter lever i skogen, är det avgörande hur vi hanterar våra skogar. För att leva upp till åtaganden och skyldigheter måste den naturliga variationen i skogslandskapet bevaras.

Idag finns mycket lite kvar av naturliga skogar. Stora delar av det svenska skogslandskapet har genomgått en kraftig förändring. Variationsrika skogar har kalavverkats och ersatts av betydligt mer ensartade skogar. Miljöer och strukturer som skogslevande arter är beroende av för sin överlevnad har blivit bristvaror. Ett stort antal arter har därför blivit sällsynta och flera är hotade.

För att vända utvecklingen räcker det inte längre att bevara de skyddsvärda miljöer som finns kvar, utan det krävs också restaurering. Trots det fortsätter utarmningen genom intensivt skogsbruk och avverkning av skyddsvärda skogar. Det är tydligt att den rådande politiken skapar alltför få incitament för att stoppa förlusten av mångfald i skogen. Samtidigt finns starka ekonomiska drivkrafter som främjar ett intensivt och utarmande skogsbruk. Det finns därför ett stort behov av nya och starkare incitament för att bevara skogens biologiska mångfald.

12 förslag för biologisk mångfald i den svenska skogen

I den här rapporten ger Naturskyddsföreningen 12 förslag på styrmedel som kan bidra till att bevara skogens biologiska mångfald. Vid framtagandet av förslagen har synergier med andra viktiga samhällsmål eftersträvat. Utöver att bidra till bevarad mångfald kan förslagen även:

- Öka kolinlagringen i landskapet
- Stärka skogarnas motståndskraft
- Förbättra tillgången på lavrika skogar för renbete
- Underlätta för skogsägare som har andra mål med sin skog än virkesproduktion
- Förbättra skogsägars möjligheter att få ekonomisk ersättning för att bevara skyddsvärd skog
- Göra lagkrav tydligare och mer förutsägbara.

Med rätt incitamentsstruktur på plats är förutsättningarna också goda att bryta den negativa polarisering som präglar skogsdebatten idag. För mer utförliga beskrivningar av förslagen se [Bilaga förslag.docx](#)

1.

Öka anslagen till skydd och skötsel av värdefull natur

Öka de statliga budgetanslagen till skydd av värdefull natur till minst 5 miljarder kronor per år och anslagen till skötsel till minst 3 miljarder kronor per år.

2.

Gynnsammare skatteregler för ersättning vid skydd av skog

Ändra skattereglerna för intäkter från intrångsersättning och naturvårdsavtal så att dessa blir jämförbara med beskattningen av intäkter från skogsbruk. Det skulle göra skydd av skog, kolinlagring och restaurering mer attraktivt för markägare.

3.

Använd det statliga skogsinnehavet för att uppnå miljömålen

Skydda en så stor andel som möjligt av de statligt ägda skogarna. Använd skogar med låga naturvärden som ersättningsmark till privata markägare, i utbyte mot skogar med höga naturvärden eller skogar som lämpar sig väl för restaurering. De statliga skogar som inte skyddas, restaureras eller används som ersättningsmark bör brukas med naturnära metoder.

4.

Förbättra kunskapsunderlaget om skogen

Ge länsstyrelserna och Skogsstyrelsen uppdrag och resurser att genomföra en landsomfattande kartläggning av ur- och naturskogar samt skogliga naturtyper. Det behövs för att skapa förutsättningar för att Sverige ska kunna leva upp till krav och åtaganden om biologisk mångfald, samt ökar förutsebarheten för verksamheter i skogen.

5.

Stärk betydelsen av frivilliga avsättningar

Ge Skogsstyrelsen uppdrag och resurser att ta fram tekniska lösningar för inrapportering av frivilliga avsättningar. Målet är att öka areal, transparens och naturvårdsnytta av skogsbrukets frivilliga avsättningar för att stärka deras bidrag till arbetet med biologisk mångfald.

6. Skogsfond via avgift på industriell virkesanvändning
Inför en avgift på industriell virkesanvändning som samlas i en fond och återförs till skogsägare för insatser för att bevara biologisk mångfald. Det skulle stärka naturvårdsarbetet, öka markägares möjligheter till ersättning och fördela kostnadsbördan för miljöhänsyn på ett jämnare sätt.

7. Nya ekonomiska incitament för restaurering
Inför en ny avtalsform för restaurering och ett nytt bidrag till markägare som genomför restaureringsåtgärder. Anpassa utformningen för att uppfylla de bindande kraven i EU:s restaureringsförordning om ökad areal skogliga naturtyper i god status och en stärkt biologisk mångfald i skogslandskapet i stort.

8. Kostnadsfria skogsbruksplaner för naturnära skogsbruk
Inför ett stöd för skogsbruksplaner för naturnära skogsbruk. Skogsbruksplaner är ett viktigt underlag i skogsförvaltning och har ofta en avgörande roll för hur skogen förvaltas. Kostnadsfria skogsbruksplaner underlättar för skogsägare som vill bedriva ett mer hållbart skogsbruk och stöttar aktörer inom skogssektorn som går före i omställningen av skogsbruket.

9. Kostnadsfri och oberoende rådgivning om naturnära skogsbruk
Ge Skogsstyrelsen uppdrag och resurser att erbjuda skogsägare kostnadsfri rådgivning om naturnära skogsbruk. För skogsägare som är intresserade av att bruka skogen på andra sätt och undvika kalhyggen kan det idag vara svårt att få oberoende rådgivning om alternativen. Skogsstyrelsen har tidigare erbjudit kostnadsfri rådgivning om hyggesfritt skogsbruk, men den är numera avgiftsbelagd.

10. Kunskapssatsning om naturnära skogsbruk
Satsa på tillämpad forskning inom skogsskötsel, skogsteknik och skoglig planering inom naturnära skogsbruk, samt inför en "kompetensutvecklingscheck" till skogsentreprenörer inom naturnära skogsbruk. Både forskningen och den praktiska kunskapen om ekonomiskt bärkraftiga naturnära skogsbruksmetoder behöver stärkas.

11. Bättre lagkrav för miljöhänsyn i skogen
Lagkrav på miljöhänsyn behöver vara tydliga, tillräckligt högt ställda och skarpt gällande. De krav på miljöhänsyn, som lämpar sig för det, måste därför bli bindande, exempelvis gällande skyddszoner mot vattendrag. Med bindande krav blir skogsbruket mer hållbart och förutsägbarheten större för markägare.

12. Effektivare och rättvisare tillsyn med landskapsperspektiv
Ersätt eller komplettera dagens tillsynssystem som endast fokuserar på den skog som ska avverkas med ett system som beaktar skogen och skogsbrukets roll i, och påverkan på, landskapet och dess miljövärden. Ett sådant system ska utformas i syfte att öka förutsägbarheten, minska konflikterna och fördela kostnaderna mer rättvist.

Hur kan förslagen bidra till bevarad biologisk mångfald?

Mer skog behöver skyddas och många markägare väntar på ersättning

Att bevara skogar med höga naturvärden är avgörande för att hejda förlusten av biologisk mångfald. Formella skyddsformer som naturreservat är det mest effektiva sättet att säkra ett långsiktigt bevarande. Det bidrar dessutom till andra viktiga värden, som friluftsliv, kol-inlagring, renbete och rekreation. Stor hänsyn tas också till äganderätten vid bildande av formellt skydd – det är som regel frivilligt för skogsägaren och innebär generös ekonomisk ersättning. Intresset bland skogsägare för att få sin skog skyddad är stort.

Behovet av att öka skyddet är omfattande. Sverige har ställt sig bakom både EU:s strategi för biologisk mångfald och det globala ramverket från COP15, inom ramen för FN:s konvention för biologisk mångfald. Båda innehåller mål om att minst 30 procent av landytan ska skyddas till år 2030. Målen kräver att skyddet är ekologiskt representativt, effektivt och rättvist. Andra bevarandeformer än formellt skydd kan räknas in i den skyddade arealen, men enligt EU:s mål ska en tredjedel vara strikt skyddat – inklusive alla kvarvarande ur- och naturskogar – vilket förutsätter formellt skydd.

Idag är cirka 9 procent av skogsmarken formellt skyddad. En stor del består av låg-produktiva skogstyper och skyddet är koncentrerat till fjällkedjan. I många delar av landet – och för flera skogstyper – är skyddsandelen mycket låg. Ett representativt och effektivt skydd kräver därför både utökning och restaurering av olika skogstyper för att skapa ekologiskt sammanhängande landskap. Det finns också oskyddade ur- och naturskogar som behöver få ett strikt skydd.

Utöver formellt skydd finns frivilliga avsättningar som omfattar cirka 6 procent av den produktiva skogen. Dessa saknar dock långsiktigt skydd, behöver inte innehålla höga naturvärden eller rapporteras in, vilket gör det svårt att bedöma både deras faktiska omfattning, beständighet och betydelse för biologisk mångfald.

För att leva upp till internationella åtaganden och ta vara på skogsägarnas intresse behöver anslaget till skydd och skötsel av värdefull natur öka kraftigt. Det finns också potential att förbättra skattereglerna kring ersättning, så att skydd blir mer förmånligt för skogsägare. Det är även viktigt att staten tar ansvar genom att skydda statligt ägd mark och upplåta ersättningsmark till skogsägare som hellre vill få annan skog i utbyte. En förutsättning för att skyddsarbetet ska fungera är också att kunskapsläget förbättras – vi behöver veta var skogar i behov av skydd och restaurering finns.

Minst
30
procent
av landytan
ska skyddas
till år 2030.

Rättvis och stärkt finansiering för att bevara biologisk mångfald

Idag är markägares möjligheter att få ersättning för naturvård i praktiken helt beroende av statliga anslag. Dessa är inte bara otillräckliga, utan varierar dessutom kraftigt mellan år och regeringar. Det gör naturvårdsarbetet ryckigt, svårt att planera och sårbart för politiska svängningar. Visserligen bygger skogspolitiken också på att skogsägare på egen bekostnad tar ansvar för naturvård där behov finns, och certifieringen innehåller krav på frivilliga avsättningar och miljöhänsyn. Men samtidigt är den skyddsvärda skogen ojämnt fördelad - vissa skogsägare har stora arealer skog med höga naturvärden, andra har ingen alls. Kostnaden för det frivilliga ansvarstagandet fördelas därför inte rättvist, och när ersättningsmedel saknas är det de med högst andel värdefull skog som drabbas hårdast.

En gemensam finansieringslösning med skogsnäringen skulle förbättra förutsättningarna att bevara värdefull skog, öka markägares möjlighet till ersättning och bidra till en mer rättvis kostnadsfördelning. Precis som det idag tas ut en avgift per avverkad kubikmeter för att bekosta forskning kring skog, skulle en liknande avgift kunna finansiera en naturvårdsfond. Om avgiften i stället baseras på virkesförbrukning i industrin skapas dessutom incitament för ökad cirkularitet och högre förädlingsgrad – i en industri som idag präglas av stor resursförbrukning och låg förädling.

Det finns även behov av stärkta och nya ekonomiska styrmedel för att Sverige ska leva upp till kraven i EU:s restaureringslag. Stora arealer skog med naturskogs-kvaliteter behöver återställas och utvecklingen för viktiga indikatorer för biologisk mångfald behöver förbättras. Med en ny avtalsform för restaurering och ett ekonomiskt bidrag till restaureringsåtgärder skapas förutsättningar för markägare att bidra långsiktigt till den restaurering av skogslandskapet som krävs.

Ett annat skogsbruk gynnar både miljön och skogsägarna

Skogen har många värden för samhället och markägare har olika mål med sitt skogsägande. Trots det dominerar trakthyggesbruket - en metod som på bekostnad av miljön och andra värden främst gynnar industrins behov av billig råvara. Sverige har ställt sig bakom EU:s strategi för biologisk mångfald, som betonar att skogen ska skötas så att naturvärden bevaras och förstärks. EU:s skogsstrategi anger också att medlemsländerna bör främja och stötta övergången till ett naturnära skogsbruk.

Med ett naturnära skogsbruk kan fler behov tillgodoses samtidigt som skogen fortsätter leverera virke. Mer varierade skogar är också tåligare mot stormar, torka och insektsangrepp. En omställning kan därför få positiva effekter även på virkesproduktion och kolinlagring.

För skogsägaren kan ett naturnära skogsbruk innebära flera ekonomiska fördelar: mindre behov av kostsamma föryngringsåtgärder, högre andel värdefullt såg-timmer och bevarade möjligheter till andra inkomster från skogen när kalhyggen undviks.

Intresset för mer hållbara skogsbruksmetoder växer, men många skogsägare är beroende av tjänster från skogsnäringens aktörer, som har egna incitament att maximera virkesuttaget. Ofta har dessa företag också mer kunskap om trakthyggesbruk än andra sätt att bruka skogen. Därför behövs bättre tillgång till oberoende rådgivning baserad på god kunskap om alternativa brukningsmetoder. Skogsstyrelsen har under ett antal år kunnat erbjuda kostnadsfri rådgivning om hyggesfritt skogsbruk, vilket varit efterfrågat bland skogsägare. Nu kommer rådgivningen att bli avgiftsbelagd eftersom Skogsstyrelsen saknar uppdrag och resurser.

Det är också viktigt med goda exempel för att visa på att omställning är möjligt. Staten är en stor skogsägare och har ett ansvar att föregå med gott exempel.

Det behövs tydlig, effektiv lagstiftning och välfungerande tillsyn

Tydliga lagkrav skapar förutsägbarhet och rättssäkerhet genom att myndigheter, företag och enskilda vet vad som gäller. De underlättar också effektiv uppföljning och tillsyn. Tydliga regler förebygger även konflikter mellan aktörer med olika intressen och minskar behovet av rättsliga processer.

Att lagkrav gäller skarpt är särskilt viktigt när starka ekonomiska intressen står på spel – då fungerar inte alltid mjuka styrmedel som bygger på frivillighet. I skogsbruket innebär miljöhänsyn många gånger minskad avverkning, vilket medför ett inkomstbortfall. Vaga regler kring miljöhänsyn kan därför leda till att hänsyn prioriteras bort. Eftersom de miljöskador som uppstår i skogsbruket ofta är svåra att reparera, och de miljövärden som går förlorade svåra att återskapa, blir problemet särskilt allvarligt.

Idag innehåller skogsvårdslagen få bindande krav, och inga bindande krav vad gäller hänsyn till miljön. Detta trots att lagen bara är en minimilagstiftning och skogspolitiken förutsätter att skogsägare tar miljöhänsyn utöver lagens krav. För att kraven på miljöhänsyn ska bli skarpt gällande krävs att Skogsstyrelsen i det enskilda fallet fattar ett beslut om vilken hänsyn som måste tas, vilket gör tillsynen kostsam och ineffektiv. Idag fattas beslut om miljöhänsyn i mindre än en procent av alla avverkningar. Vid mer än 99 procent av alla avverkningar överläts alltså hänsynstagandet till frivillighet, och det finns ingen möjlighet att ingripa om lagkraven inte efterlevts. Kraven på miljöhänsyn är också otydliga, vilket kan göra det svårt för skogsägare att veta vad som gäller. Ytterligare en brist med lagstiftningen är att den inte möjliggör tillämpning av landskapsperspektiv, utan kraven och tillsynen begränsas till enskilda avverkningar.

Bristerna i lagstiftning och tillsyn är en central orsak till det konfliktfyllda läget kring skogen, och det växande antalet rättsprocesser i avverkningsärenden. På EU-nivå finns nya regelverk som kan förtydliga och skärpa kraven, men Sveriges låga ambitionsnivå vid implementering kan leda till att effekten uteblir. Risken är stor att den ohållbara och konfliktfyllda situationen kvarstår. En förutsättning för fungerande lagstiftning och kontroll är också att kunskapsläget om vilka miljövärden som finns i skogen förbättras.

Naturskyddsföreningen är Sveriges största miljöorganisation och en folkrörelse som sedan 1909 står upp för naturen. Vi sprider kunskap, bildar opinion och påverkar beslutsfattare – lokalt, nationellt och globalt. Klimat, skog, jordbruk, miljögifter, vatten, hav och hållbar konsumtion är våra viktigaste arbetsområden. Bra Miljöval är vår miljömärkning och Sveriges Natur vår medlemstidning. Välkommen att bli medlem, engagera dig eller skänka en gåva. Tillsammans har vi kraft att förändra.

PG 90 19 09-2

Åsögatan 115
Box 4625, SE-116 91
Stockholm, Sweden

+46 (0)8 702 65 00
www.naturskyddsforeningen.se

Naturskyddsföreningen